

Педагогічна майстерність викладача вищої школи

Кривонос І.А.

Таврійський державний агротехнологічний університет, викладач

Нестабільна ситуація, ринкова конкуренція в Україні спричинили за собою зміну орієнтацій діяльності фахівців вищої школи та вимагають замислитися над комплексом професійних здібностей викладача – педагога, методиста, вченого.

Сучасний викладач вищої школи має володіти високою загальною й педагогічною культурою, бути довершеним професіоналом. Професіоналізм людини в будь-якій сфері багато в чому залежить від рівня сформованості майстерності. Цей фактор має особливе значення у педагогічній діяльності.

В наш час гостро постали питання: якими знаннями і навичками повинні володіти викладачі вищої школи, щоб навчитися на практиці використовувати отримані знання? Як організувати підготовку професіоналів в умовах, коли неможливо передбачити еволюцію професійної діяльності? Отже, зараз в умовах глобалізації та трансформації суспільства **актуальною** постає проблема формування сучасного викладача вищого навчального закладу, який відповідав би запитам і вимогам цього суспільства. Питання якою має бути психолого-педагогічна модель викладача ВНЗ залишається відкритим і потребує ґрунтовної відповіді.

Метою даного дослідження є аналіз професійної майстерності, визначення педагогічних і наукових здібностей викладача в контексті складання його психологічного портрета.

Педагогічна майстерність передбачає застосування педагогічних і психологічних знань у певній галузі, у межах власного фаху. Викладач вищої школи в очах студентів виступає як науковець, він є представником певної галузі наукових знань, посередником між наукою

та студентами. Він не лише знайомить молодь з науковими ідеями, перспективами розвитку науки, її практичного застосування в суспільній та господарській діяльності, але й сприяє становленню студентів як науковців [3].

Дослідники вважають, що головними складовими педагогічної майстерності є такі компоненти: професійна спрямованість; професійне знання предмету, методики його викладання; педагогічні здібності; педагогічна техніка [1].

Професійна спрямованість це вияв позитивного відношення до професії, бажання постійного удосконалення. *Професійні знання* – це саме знання предмету, що викладається, його методики, педагогіки та психології, а також уміння синтезувати науки, які вивчаються. *Педагогічні здібності* – це сукупність таких індивідуально-психологічних особливостей особистості педагога та особистісних якостей та станів, які забезпечують досягнення високих результатів у педагогічній діяльності.

Педагогічну майстерність необхідно розглядати не тільки як високий ступінь володіння професійними знаннями, навичками, вміннями, але і як відповідність викладача вищої школи певному комплексу вимог системою освіти нашої країни. І головним є те, що викладач ВНЗ це, перш за все, особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна володіти сукупністю професійних якостей.

Викладачу необхідно мати певні установки на роботу, щоб досягнути вищого ступеня педагогічної та психологічної майстерності. Найбільш значимі установки викладача, на думку дослідників, і з ними не можна не погодитись, на розуміння студентів, на відносну їх незалежність та самостійність, на виявлення та використання їх творчого потенціалу, та установка на зацікавленість у успішній

навчально-виховній роботі, орієнтація на професійне та особистісне зростання та самоаналіз, самовдосконалення.

Професійна майстерність зростає із професійного досвіду, хоча сам по собі багаторічний досвід ще не є майстерність. Професійний досвід є й у викладача, який не задоволений своєю професією, але чесно виконує свої посадові обов'язки. У такого викладача, який володіє значним досвідом роботи, практично відсутній один із суттєвих елементів майстерності – «творче почуття» як особливий психічний і фізичний стан педагога [5].

В основі педагогічної майстерності лежить високий рівень професіоналізму діяльності й особистості. Зміст понять професіоналізму діяльності й професіоналізму особистості, їхній аналіз показує, що професійне становлення викладача вищої школи буде проходити більш успішно, якщо особистість володіє не тільки певними, найбільш потрібними в професійній діяльності властивостями, якостями, уміннями; має високу професійну кваліфікацію й компетентність.

Виходячи з того, що в цілому під професіоналізмом розуміється високий рівень кваліфікації й професійної компетентності, висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності, можна зробити висновок про те, що високий рівень професіоналізму дозволяє людині досягти значних якісних і кількісних результатів праці при менших витратах фізичних і розумових сил на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань [2]. Іншими словами, головним показником професіоналізму, на думку дослідників, є досягнення значних кількісних і якісних результатів праці при менших витратах людських ресурсів, що може бути досягнуте на будь-якому етапі професійного становлення.

Професіоналізм фахівця проявляється в систематичному підвищенні кваліфікації, творчій активності, здатності продуктивно

задовольняти зростаючі вимоги суспільного виробництва й культури, в особистісному вдосконаленні, що включає самоосвіту й самовиховання.

Існуючі дослідження показують, що професіоналізм діяльності в педагогічній практиці проявляється у творчій готовності особистості до продуктивного вирішення майбутніх професійних завдань і формування у викладачів того рівня конкурентоспроможності, що дозволить їм активно включитися в освоєння професійної діяльності. Необхідно зазначити, що якщо педагогічна діяльність не підкріплена науковою роботою, тоді швидко згасає професійна педагогічна майстерність.

Найважливішим суб'єктивним чинником досягнення вершин в професійно-педагогічній і науковій діяльності є рівень здібностей разом із спрямованістю особи і структурою її компетентності.

Аналіз праць дослідників дає нам змогу скласти психологічний портрет сучасного викладача, виходячи з визначення його педагогічних здібностей: здатність робити учбовий матеріал доступним; творчість в роботі; педагогічно-вольовий вплив на студентів; здатність організувати колектив студентів; інтерес і любов до студентів; змістовність і яскравість мови, її образність і переконливість; педагогічний такт; здатність пов'язати учбовий предмет з життям; спостережливість; педагогічна вимогливість. До допоміжних властивостей особи викладача вищої школи вони відносять: організованість, працездатність, допитливість, самовладання, активність, наполегливість, зосередженість і розподіл уваги. Ознакою високо розвинутих здібностей є швидкість і творче оволодіння науковими методами вивчення обґрунтованих рішень. Організаційні здібності викладача вищої школи служать не тільки організації процесу навчання у ВНЗ, але і самоорганізації діяльності викладача. До комунікативних характеристик викладача вищої школи відносять здібності: здатність всесторонньо і об'єктивно сприймати людину-партнера по спілкуванню; здатність викликати у нього довіру, співпереживання в спільній діяльності; здатність

передбачати і ліквідувати конфлікти; справедливо, конструктивно і тактовно критикувати свого товариша по спільній діяльності; сприймати і враховувати критику, відповідно до своєї поведінки і діяльності [4; 5].

Серед фахівців – викладачів вищої школи – доволі поширеною є думка, що якість роботи педагога переважно визначається рівнем його професійних знань. Але у навчальному занятті реалізуються не лише професійні знання та вміння викладача, а й рівень його психолого-педагогічної підготовки.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що педагогічна майстерність сучасного викладача характеризується наступними особливостями: прийняття педагогічної професії як місії; високий рівень професіоналізму діяльності й особистості, що забезпечує можливість отримувати гарантований педагогічний результат; перевага педагогічної спрямованості; перехід до креативного рівня професійної діяльності; сформований індивідуальний стиль діяльності, що забезпечує формування індивідуального іміджу, авторитету в очах колег і студентів; сформовані педагогічні позиції, які відповідають еталону особистості й діяльності викладача вищої школи й не суперечать сучасними вимогами суспільства й професійного співтовариства; здатність і готовність виконувати роль наставника, передавати свій досвід іншим, займатися науково-дослідною діяльністю й т. ін.

Аналіз праць різних дослідників (Л.В.Заніної, А.І.Кузьмінського, Н.В.Кузьминої, та інш.) з питання виявлення самого поняття та сутності педагогічної майстерності дозволяє зробити висновок про те, що практично у кожному з визначень присутні невід'ємні компоненти: професійна спрямованість викладача, професійне знання свого предмету та методики викладання, його педагогічні здібності та уміння, педагогічна техніка, але всі ці компоненти складають поняття «майстерність» у сукупності, а не окремо. Сучасність пред'являє все більш жорсткі і різносторонні вимоги до педагогічної діяльності. Вони

невимірно зростають при неминучому виникненні ринку молодих фахівців, розвитку багаторівневої освіти, внутрішньодержавної і міжнародної акредитації вищих навчальних закладів і фахівців.

Сучасне суспільство актуалізує потребу у педагогові, який є не тільки висококваліфікованим фахівцем своєї дисципліни, а який має високий рівень психолого-педагогічної компетенції, викладацької майстерності. І той викладач, що оволодів педагогічною майстерністю, повинен мати індивідуальний стиль діяльності, яка залежить від індивідуально-психологічних особливостей студентів, соціально-психологічних особливостей студентської групи, характеру взаємодій викладача і студентів, предметно-професійної компетентності викладача.

Аналіз літературних джерел та дослідницьких праць, дозволяє нам визначити психолого-педагогічну модель викладача вищого навчального закладу. Отже, викладач – це висококваліфікована розумна людина, яка навчає та виховує кадри спеціалістів вищої кваліфікації з усіх галузей народного господарства, інтелектуальну еліту суспільства, українську інтелігенцію. Сучасний викладач вищого навчального закладу поєднує знання та ерудицію вченого і мистецтво педагога, високу культуру та інтелектуальну, моральну зрілість, усвідомлює обов'язки і почуття відповідальності.

Література:

1. Занина Л.В. Основы педагогического мастерства / Л.В. Занина, Н.П. Меньшикова. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 288с.
2. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. - М., 1990. - 119 с.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. - К.: Знання, 2005. - 486 с.

4. Маркова А.Н. Психология труда преподавателя высшей школы: кн. для учителей / А.Н. Маркова. — М.; Просвещение, 1993. — 192 с.
5. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы) / Л.М. Митина. — М.: "Дело", 1994. — 216 с.